

SOPRONI ARCOK

Turbuly Éva

A vonal vonzásában.
Beszélgetés Sulyok Gabriella
grafikusművésszel¹

Sulyok Gabriella grafikusművész annak az Ágoston Ernő vezette legendás rajziskolának a legfiatalabb nemzedékéhez tartozik, ami Hertay Mária, Gyulai Líviusz grafikusokat, Richly Zsolt rajzfilmet, Kutas László szobrászt adta a magyar képzőművészetnek. A főiskolán Fónyi Géza² és Barcsay Jenő³ tanítványa, majd tanulmányait itt befejezve a Színház- és Filmművészeti Főiskola filmrendező-operatőr szakos hallgatója. Házasságkötése révén 1965 és 1970 között Irakban, Bagdadban élt. Az Iraki Régészeti Múzeumban dolgozott, kosztümtörténeti kiadványokat rajzolt. Az itt eltöltött évek élményanyaga művészetének máig egyik meghatározó forrása. Sopron az elindulás, a tanulóévek meghatározó benyomásai mellett a Fertő menti táj ihlető szépségét és az alkotómunka fontos helyszínét biztosítja számára. A Giczy Jánossal szomszédos, hosszú ideig Szabó Alajossal megosztott műterem máig az alkotómunka fő színtere. Sulyok Gabriella grafikái, egyedi rajzai, képzőművészeti tárgyú videói, filmjei révén a magyar képzőművészet senkivel össze nem téveszthető, egyedi hangú képviselője, aki a rajzban, a vonalban találta meg a művészi önkifejezés lehetőségét. *„Minden ... a grafika: a vonal, a tónus, a fény rejtélye felé irányított”* – vallja ars poeticájában.

Született soproni vagy, mesélj erről! A szüleidről, a gyermekkorodról, mert minden onnan indul, pozitív, vagy negatív értelemben, de meghatározó. Számomra sokszor ad kulcsot egy-egy életút jobb megértéséhez.

Apám családja Rusztról származott, Schlöglről magyarosítottak Sulyokra. Később ennek köszönhetően kerültek el a kitelepítést. Tisztviselőként, később postaforgalmi igazgatóként dolgozott. Fiatalabb korában vívott, a nővérem őrzi a serlegeit. A sport szívósságra, kitartásra nevelte. Sokban hasonlítok rá, tőle örököltem a természetemet, a kíváncsiságot a természet dolgai iránt, a kötelességtudást. Szigorú volt, féltett a művészi pályától. Más volt a felfogása az életről, mint nekem, az önfejű művészléleknek. Anyám hegykői születésű. Már visszajöttem Irakból, amikor megtudtam, hogy anyai ágon horvátok a felmenők, akik a török elől jöttek fel erre a vidékre a Nádasdyak oltalma alatt. A Fertőre

¹ A Soproni Szemle szerkesztősége az interjúval köszönti Sulyok Gabriellát, aki 2019. március 12-én ünnepli 80. születésnapját. Az interjú a 2015 májusában Sopronban, és a 2017 februárjában Budapesten folytatott beszélgetések alapján készült. Munkásságáért 2018-ban ő nyerte el Sopron város Pro Urbe díját.

² Fónyi Géza (1899–1971) Kossuth-díjas festő, tanár.

³ Barcsay Jenő (1900–1988) Kossuth-díjas festő, grafikus, tanár.

Sulyok Gabriella soproni műtermében 2018 őszén.

azt hitték, tenger, és itt maradtak. A nagyszülők szőlőtermelők voltak, korán meghaltak. A Balfi utcában még megvan a ház, el-eljárok arra. Az 1600-as években épült, gyönyörű kapuzattal. Anyuka az orsolyita nővéreknel érettségizett, lányként a vám és pénzügyőrségnél dolgozott. Későn ment férjhez, a nővéremet 32 évesen, engem 36 évesen szült. Költői lélek volt. Élő lakáskulcsként őrizte az otthont, gondoskodott rólunk. Sokat olvasott.

Tőle örökölted a művészi érzékenységet?

Nem tudom. Mindenesetre, amikor 5. osztályban az Erdélyből származó Szabó Olga tanárnő észrevette, hogy van érzékem a rajzoláshoz, édesanyám járt utána a lehetőségeknek és vitt el Ágoston Ernő⁴ szabadiskolájába. Régi lámpásokat rajzoltam egy füzetlapra, erre figyelt fel a tanárnő. Így kerültem 11 évesen Ágoston tanár úr keze alá, aki azt mondta első alkalommal: „Ez a kislány az arc felét rajzolja, ne az egészet!” Csipkés tanár úr volt a modell, az ő profilja volt az első feladatomban. Az élő arc rajzolása azonnal elkapott, attól kezdve nagyon keményen csináltam. A szabadiskola a Gambrinus-ház emeletén volt. Oda járt Richly Zsolt, Gyulay Liviusz, Kutas László és későbbi felesége, Hoffmann Henriette, Hertay Mária. Én voltam a legkisebb. Életkorban nagy volt a szóródás a hallgatók között, a 30 feletti Munczy testvérek, Lenke és Aranka képviselték az idősebb generációt. Hétfente kétszer három órát rajzoltunk öttől nyolcig, néha tovább. Örömmel csináltuk, nem az órát néztük. Hét közben élő modellel dolgoztunk, ez fantasztikus volt! Egészen érett-

⁴ Ágoston Ernő (1889–1957) festő, grafikus, tanár.

ségiig jártam Ágoston tanár úrhoz, aki különleges lény, jelentős tehetségű művész volt, hallgatóg és szerény. Korán elvesztette a feleségét, élete végéig albérletben lakott.

A középiskolát hol végezted?

Éppen a rajzoktatás miatt, mivel a gimnáziumban nem volt rajz, a tanítóképzőbe jelentkeztem. Mi voltunk az utolsó évfolyam. A rajztanáraim elismerték a tudásomat. Nem korrigáltak, sőt, arra kértek, én javítsak másokat. Szellemileg pezsdítő környezetbe kerültem, új impulzusok értek. Ilyen volt a Kodály módszer, a mester személyes látogatása az iskolában. Közben ugyanis megjelent egy másik komoly érdeklődés, a zene. Énekeltem a képző Törzsök Béla vezette kórusában, zongorázni tanultam Kotányi Lászlóné keze alatt. Jól ment, el kellett döntenem, melyik irányba induljak. Segített a választásban, hogy a fellépésekkor lámpalázás voltam. Eljutottunk gyakorláskor a lényegig, de koncerten a kezemet néztem, a szorongástól nem tudtam felszabadultan játszani.

Nem voltál elég exhibicionista. A grafikus pályára is az, de más módon. Nem kell a személyes jelenlét.

Így van. Amit lerajzoltam, az már képvisel engem.

Hogyan kerültél be a főiskolára?

Másodikra vettek fel. Ágostonnál nem kaptunk aktmodellt, így nem tudtam aktot rajzolni, ami hátrány volt a felvételin. A fej rajzolásánál bent maradtam, az aktnál kiestem a rostán. Egy évig csoportkiszasszony, afféle gyakornok voltam a postán. Apukám reménykedett benne, hogy ez így is marad, a következő évben azonban felvettek. 1960 és 1965 között végeztem el a főiskolát. Festő szakra jelentkeztem, de mire végeztem, már elköteleződtem a grafika, a vonal iránt. Érdekes dolog ez! Domanovszky Endre⁵ és Fónyi Géza korrigáltak. Elégedettek voltak, hogy találtak egy festőlánnyt. Engedelmes tanítvány voltam, mégis, mire befejeztem a főiskolát, eluntam a festést. Ha valaki azt mondja, szín van valamelyik munkámban, tiltakozom, hogy az csak a vonal hőmérséklete. Igazán Bagdadban tértem vissza a tushoz, a kosztümkönyveimben. Úgy éreztem, ez való nekem, ebben vagyok otthon!

Érdekes, amit mondasz, hogy távol áll tőled a festés. Pedig a 90-es évek közepén egy jellegzetesen festői műfajt műveltél, a portrékészítést.

Azt már a magyar férjemmel csináltam, aki iparművész volt. Ő készítette a fém paszpartut⁶ meg a kereteket. Modern portrét akartunk, egyúttal a valamikori miniatúra műfajának a

⁵ Domanovszky Endre (1907–1974) Kossuth- és Munkácsy-díjas festő, tanár.

⁶ Képkerekezésnél használt, a képet körülvevő vastagabb, többnyire kartonból készült szegély. Kiemeli a festményt, grafikát, vagy fotót, összehangolja a keret és a mű színeit.

felélesztését. De ez is grafika maradt, színes ceruzával készült. Aki ilyet kért, egy tárgyat kapott. A portré a bemutatkozásnál, a kézfogásnál kezdődik. Már látok valamit, ami az arcmimikában, mozgásban, tartásban megnyilvánul. Nem biztos, hogy azt, amit a modell látni szeretne magáról. Egy darabig csináltam, nem volt könnyű. Egy arc átlagosan egy hónap alatt készült el.

A diploma megszerzése után tettél egy vargabetűt a film világába.

Igen, a Színművészeti Főiskolán elkezdtem a rendező-operatőr szakot. Kuriózum volt, előttem pár évvel ment át valaki. Ott voltak a bölcsész fiúk: Grünwalsky Ferenc, Böszörményi Géza, Maár Gyula, Szomjas György, Ráday Mihály, Ragályi Elemér, a rajzfilmes Vajda Béla. A forgatókönyvírásban otthon voltak, a film képi nyelvét én értettem jobban. Ösztönösen tudtam, mit kell csinálni! A forgatókönyvíráshoz viszont én nem értettem. Hogyan alakult volna, ha folytatom, nem tudom. A tanév végén megszületett a fiam. Úgy volt, csak vakációra megyünk a férjem után Irakba, de ha ott valaki első unokaként fiút szül, nem létezik, hogy visszamenjen tanulni. Belenyugodtam, mivel nem gondoltam arra, hogy nőként egy stábot irányítsak. Hallatlanul összetett és nehéz dolog, különösen az volt akkor, a celluloid szalag idején.

Sopronban közismert, hogy az első férjed, a fiad apja iraki közgazdász. Öt évig éltél Bagdadban, ahol a Régészeti Múzeumban három viselettörténeti kötetet rajzoltál meg. Művészként erősen hatott rád ez az öt év. Lehetett volna másképp, de számodra átütő élményt jelentett beleszöppenni egy több évezredes kultúrába. Ez segített a kulturális különbségek áthidalásában, az elfogadásban is.

Egy más világba érkeztem, ami művészileg inspirált. A családdal laktunk, nagyon kedvesen fogadtak. Minden érdekelt, a munkám mellett készültek az életképek. Szerencsésen alakult, hogy négy hónap múlva már a múzeumban dolgozhattam. A felvételinél a diploma bemutatása mellett rajzolnom is kellett. Angolul ugyan nem beszéltem, de megtanultam annyira arabul, amennyire szükséges volt.

Bagdadban tértél vissza végleg a fekete-fehérhez. Mit adott hozzá a művészetedhez ez a világ?

A fényt. Olyan kontrasztos napsütés volt, napközben olyan rövid az árnyék, hogy ezt kellett választanom. Mert olyan fehér a papír és olyan fekete a tus. A fény körülírta a valóságos formát és az árnyékát is. Egy fél életre való lecke ezzel foglalkozni. Hiába csinállok más természetű dolgokat, érzem, most is benne van a munkáimban, belém égett. Ágostonnál még ceruzával és préselt szénnel dolgoztam, a főiskolán olajjal, pasztellel, néha temperával. A fekete-fehérnél főként tussal.

Asszír viselet, lovagló király. Tus, 1968

Az új eszközhöz új témák kapcsolódtak. A kosztümtörténeti rajzoktól hogyan jutottál el oda, amit tulajdonképpen máig csinálsz, ehhez a lélegző, burjánzó fekete-fehér ábrázolásmódhoz? Az életképek volt a kezdet, ezeket követte jóval később, már itthon a teremtés mitológia. Még odakint találkoztál Komoróczy Gézával,⁷ a neves ókori Kelet-kutatóval. Itthon az ő fordításai adták az ihletet a sumer tematikájú rajzaidhoz.

Képzeld el a két gyönyörű folyót, a Tigrist és az Eufráteszt. Ez egy természeti képlet, de mindenképpen Istenhez kötődik. Az ő keze van benne. Nem lehet úgy ott élni öt évig, hogy elszáll ez az élménytartomány. A munkában nekem az élmény a legfontosabb, a minden. Másnál is azt keresem, ott van-e a személyes érintettség a műben. Az életképeket odakint a közvetlen élmények inspirálták, mert körülvettek azok az emberek, közöttük éltem. A családban az ember más „szövetbe” került és gyönyörűen nekilendült a dolog. Mindig mondom, hogy a sumer költészethez tartozó rajzokat nem régészeti, vagy művelődéstörténeti alapokon csináltam, hanem beépítettem abba a fogalmazásba, amit ott a mindennapok révén tapasztaltam. Az élménytartomány a mindennapokban, az engem körülvevő emberekben keresendő.

Érdekes dolog, hogy kérdezed, hogyan váltottam. Egyszer valahogyan jóllaktam a pontos bemutatással, a nagyon konkrétal. Nincs elhatározás, csak érés. Akkor felszabadított az elvontabb megfogalmazás, holott nehezebb így összerakni keresgélő vonalaktól

⁷ Komoróczy Géza (1937–) történész, ókori Kelet-kutató, író

Arab nő. Tus, 1972

a meglévő szándékot. Végül a vonal megtalálja az útját. Ma ott tartok, ha valaki húz egy vonalat akár, az már valamiképpen önarckép. Olyan az olvasata.

Ha előrelépünk néhány évtizedet az időben, látható, hogy a vonal, amit húztam, közben beleolvadt a tónusba. Nem tűnt el, mert a folt széle is egy vonal. Arra vágyom, hogy tudjak egy olyan vonalat rajzolni, ahogy a víz a partot éri. Ami mindig mozog. Odaér, elsimul, körülrajzol egy követ. Emberkézzel nem lehet megcsinálni, mert teremtett pillanat. Azért próbálkozni kell vele...

Engem ez a dilemmád egy másikra emlékeztet. Mi változik? Semmi. És mi változik? Minden.

Ez így igaz. Visszatérsz a semmibe, mert alig észrevehető. Nagyon nehéz, hogyan tudja egy vonal ezt a lüktetést visszaadni.

Tehát a földöt fordítottad az égibe. Először a mindennapi élményeket rajzoltad az életképekben, azután, ahogy hazajöttél, jöttek a sumer irodalmi alkotások ihlette rajzok! Ezek forrása két kötet, a Gilgames,⁸ és a Sumer irodalom kistükre⁹.

⁸ Gilgames – Agyagtáblák üzenete. Szerk.: Komoróczy Géza, ford.: Rákos Sándor. Budapest, 1974.

⁹ Fénylő ölednek édes örömében. A sumer irodalom kistükre. Fordította és szerkesztette Komoróczy Géza. Budapest, 1970. 448.

A hazajövetelem után kerültek a kezembe. Nagyon valóságos értékének tartom, hogy Komoróczy volt az első, aki az eredeti nyelvből, közvetlenül az ékírásból fordított. Rákos Sándor és a többiek egy nyugati nyelv közvetítésével dolgoztak. Géza nem költő, de hűséges, nagyszerű fordító. A versek egy életre szóló ihletforrást jelentenek. A balladai ismétlődések, a szöveg a maga nyers fordításában lenyűgöző. Csodálkoztak rajta, mi csoda címeiket adok: *Dúsgyönyörű úrnő, Olajfa sarjad belőle, A boldog föld arra készülődött, hogy megszüljje az élet fűvét*. Be kellett vallanom, hogy ezek nem az én szüleményeim, a képek címe egy-egy verssor. Komoróczy egész lénye, a precizitása nagyon fontos. A legfontosabb számomra mégis a fordításainak a láttató ereje volt. Elmerült ebben a szinte történelem előtti világban. Babilonban 56 fokos hőségben, nyloningben dolgozott. Barlangábrákat fedezett fel. Nagyon örült, hogy rátalált a családjunkra. Sopronban a festőtéri kiállításomat ő nyitotta meg.

Egy életre való témát adott. Amiből ugyan ki-kilépsz, de évtizedek múlva is visszatér. A fekete felhők mitológiájában például, ami egy teremtéstörténet.

Igen, ahogy én leképeztem magamnak. Az iszlámhoz kötődő ornamentális kultúra, a csempediszítés nem érdekelt. Az élmény szóra visszatérve: Amikor a Gilgamest olvasom, ugyanolyan féle, vagy ugyanolyan élményre lelek, mint amit a mai valóságban is keresek. Ami egyszer belekerül az emberbe, az ott marad. Ebben hiszek. Így vagyok a zenével is. Nem mentem zenei pályára, de lélegzet fontosságú.

Tehát amikor fizikailag eltávolodtál attól a világtól, az irodalom és Komoróczy fordításai segítettek a feldolgozásban, áttételes és mélyebb inspirációt jelentettek.

Igen, és megtaláltam hozzá az eszközt, a nyelvet. Sokat segített. Amikor később azt mondtam, el akarok szakadni a szövegektől, akkor kezdődtek a másfajta, de az előbbiekkal mégis rokon rajzok. Például egy szív. A rólam készült filmben is elmondom, én nem filozofálok, nincs teoretikus észjárásom, csak azt figyelem, mi érik meg bennem. Arra hallgatok, mert ha nem, akkor minden kibicsaklik.

Befeje figyelsz. Először jött a külső változás, itthon az ókori, sumer szövegek, azokon túllépve pedig megmaradt a látásmód, a szemlélet és a formanyelv. Ahogy néztem a könyvedet, látom, hogy a 2000-es évek elejéig vannak keleti ihletésű munkáid. A hazatérésed után könyvillusztrációkat is készítettél.

Rajzoltam a József és testvéreihez, nem megbízásra, saját késztetésből. Azt mondtam magamnak, igaz, hogy Thomas Mann írta azt a csodálatos könyvet. De ha ezek a grafikák nem arról szólnak, ahol én éltem, akkor nem kezdem el illusztrálni. Itt ülsz ennek a dél-iraki szőnyegnek a tövében, amit az anyósom rokonsága hímzett. Thomas Mann megírta a híres esküvői textilt, amit Lea kap. Az volt a feladat, hogy úgy tudjam összefűzni a szőnyeg élményét, meg a pecséthengerekét, az oroslánfej, az összekötözött nádköteg

Sulyok Gabriella az ajándékba kapott szőnyeg előtt 2018 őszén. A falon fiatalkori önarcképe.

szimbólummal megjelenített Istár¹⁰ ábrázolásokat, hogy közben közöm van Mann írásához! Lea egész alakja megjelenik, Ráhelt, a nagy szerelemet teljesen betakarja a kelme, amin ennek a szőnyegnek, a pecséthengereknek, a múzeumi aprótárgyaknak a motívumai köszönnek vissza. Csak a fej emelkedik ki. Olyan élvezet volt ezt az egészet csinálni! A Petőfi Irodalmi Múzeumban mindenáron meg akarták venni ezt a sorozatot!

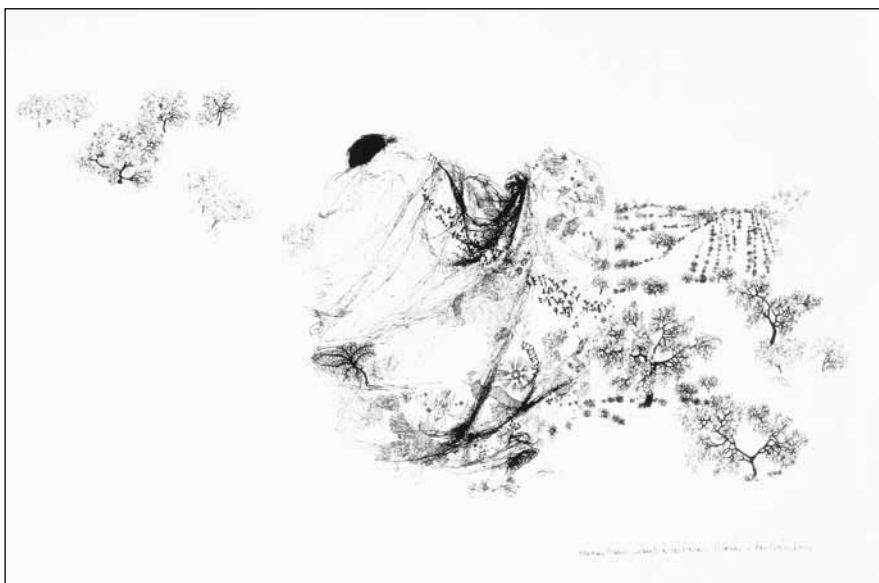
Nézd, ez egy kora-sumer pecséthenger. Nyakba akasztva hordták. Amikor először találkoztam vele, a régiségkereskedő megkérdezte: – *Miért veszed a kezédbe? Ha megmondod, mi van rajta, neked adom.* - Az ottani doktorátusokhoz pecséthengereket is rajzoltam, így volt náluk némi ismeretem. Mondtam neki: – *Hal, víz, madár.* – Elképedt. Azt mondta: – *A tiéd.* És hány éves? 4000? Mégis köze van hozzá az embernek. Olyan jó volt, hogy össze lehetett szöni a szőnyeg motívumait a pecséthengerek motívumaival, nem különültek el, hanem beborították az alakot. Egy másik rajzon,¹¹József távolodik, a hátán ott a köpeny. Oldalt a táj, a lombok, a fák. Ahogy utazáskor bejön a külső táj a vonatablakon. Ahogy rácsodálkozol kora nyáron a ferde fényben. Vagy télen a dér lepte bokrokra, a száraz fű árnyékára.

Nagyszerű, hogy ezt elmondtad! Más szemmel nézem így ezeket az illusztrációkat! Bennem is megvan a nomád-félnomád szőnyegek iránt való vonzódás, nagyra becsülöm őket.

Ez nem csomózott, hímzett szőnyeg. Maguknak készítették, nem eladásra. Gyönyörű, sajnos, már fakul. A szövőszék szélessége miatt két részből állították össze, középen összedolgozva.

¹⁰ Akkád-babiloni istennő, a növényi és állatvilág, a termékenység, a háború istennője.

¹¹ Utazás a testvérekhez

Utazás a testvérekhez. Tus, papír, 1974.

Ha szabad ilyen kérdezni, milyen volt ott élni. Elmeheztél dolgozni, nagy szó volt!

A férjem szorgalmazta, aki elsőszülött volt, így senki nem tiltakozott. Egyszer az anyósom azt mondta nekem:

– *Te milyen jó vagy! Olyan vagy, mint egy férfi.*

– *Tényleg, hogy érted azt?*

– *Még fizetést is hozol, és művelt vagy. Tudsz írni-olvasni.*

Írástudatlan volt, de életintelligenciában nagyon nagy. Közben arabul írni soha nem tanultam meg.

Öt évig éltetek Bagdadban.

1970-ben hazajöttünk Magyarországra. Nekem véget ért a három viselettörténeti kötet munkája a múzeumban, úgy éreztük, most elég, a férjem boldogulhat Budapesten is. Ledoktorált, hívták az MTA Világgazdasági Kutatóintézetébe. Végül hat év múlva mégis visszament, az akkori vezetés nagy előnyöket, földet, házat, egyebet biztosított a külföldön tanult értelmiségnek, hogy hazavigyék a megszerzett tudásukat. Akkor én sokat telpelődtem, költözzünk-e vissza, és végül maradtam a fiammal.

Hogyan alakult itthon a művészi pályád?

Ahogy hazaértem, rögtön elkezdtem rajzolni. Megszülettek az életképek, a Thomas Mann és Rilke illusztrációk. Újdonság voltam, új témákkal és ábrázolásmóddal, ami

sikereket hozott. 1973 és 1976 között Derkovits ösztöndíjat kaptam, ami egyszerre jelentett szakmai elismerést és anyagi biztonságot.

Konkrétan mire kaptad az ösztöndíjat?

A tus életképekre. Birkafej árus, Arab nő, Alvók.

Nekem nagyon kedvesek. Még az első benyomást, a más kultúrára való rácsodálkozást tükrözik.

Közvetlen élmények inspirálták őket. A tömegközlekedésben a kisbuszon egy fiú kiabálta az útirányt. Le lehetett inteni, föl lehetett szállni. Elöttem felszállt egy nő fekete fátyollal. A szájába vette a fátylat, hogy takarja. Megkönnyebbült, hogy nő ül vele szemben, elengedte a fátylat. És tudod, miben volt egyébként? Egy baby-dollban. Elengedte magát, keyelmesen akart lenni. Ez látszik is a képen.

Az alvókról több rajz is készült. Itt is bekukucskáltál a szigorú fátyol mögé. Meghatározó az erős szálú haj, az önfeledt testtartás. Nekem a Bűnbánó Magdolna 1972-ben készült tusrajzában is ezek a figurák köszönnek vissza. A későbbi, a 2000-es évek elején készült Magdolna már egy teljesen más korszakodat testesíti meg.

Az életképek világában a párválasztás is szinte vakon történt. A leendő házastársak alig tudhattak valamit egymásról. Abban a kultúrában már egy női csukló, vagy boka is sokat kell, hogy eláruljon.

A 70-es évek második felének Ady, József Attila, majd a 80-as évek elejének Bartók (Mikrokozmosz) illusztrációi ismét új irányokat jeleznek a művészetekben. Ahogy végiglapoztam a könyvedet¹² nagyon jól látszik az állandó változás és megújulás, ami mégis annyira a tiéd marad, jelzi az életed útján bekövetkező életeseményeket, változásokat. Az előző beszélgetésben többször említetted, hogy a rajz számodra a lényeghez vezető út és az élmény a minden, ami nem hazudik. Ennek alapján próbáltam végignézni a veled készült, filmre vett beszélgetéseket is. Arról beszélj egy kicsit, mi neked ez a minden? Hogyan válogatsz az élmények között? Az nyilvánvaló, hogy azt rajzolod, ami megérint, amihez közöd van.

Ez a mondat a fontos, „amihez közöm van”. Sopronra is sokszor rákérdeznek. Elmondják, hogy milyen gyönyörű város, jártak, nyaraltak ott. Ez mind igaz. De Kőszeg is szép. Nekem Sopron annyival több, hogy itt nőttem fel, és ez a lényeg. Az élmény-fogalom nekem azt jelenti, hogy képet, rajzot kezdeni sem lehet anélkül, hogy valamilyen élmény ne mozogjon az emberben és ne szorítsa az alkotásra. Mások munkáiban is azt keresem. Hogy ne kereskedelmi célú legyen az alkotás, és ne is a stíluskeresés döntse el, hogy mit rajzol-

¹² Lélegző látóhatár. Sulyok Gabriella Munkácsy-díjas grafikusművész pályája a sumer agyagtábláktól az égig érő tájig. Vox Artis Alapítvány, h.n., 2007.

jak, egy szép kubista képet, vagy valami mást. A korszellem is hozta, hogy csinálj meg valamit. „Ha találsz egy lópatkót, csinálj belőle képet.” Rátaláltam Márainál egy idézetre. Azt mondja, ha az ötletből nem lesz élmény, dobd el, akármilyen szép és csábító. Annyira igaznak találtam! Biztosan ő is tapasztalat alapján írta, nagyon meggyőző. Látjuk a mostani fogalmazásokat, hogy tárgyművészet van. Nekem ez ellen nincs kifogásom, de legyen benne sűrű gondolat. Ez a lényeg. Az emberek még mindig a tárgyat keresik a képben. És a rajz, az „csak” rajz.

Egyre jobban értékelem a grafikát. A te munkáiddal dolgozni kell. Nem, vagy nem annyira figurálisak, jól bele kell nézni, át kell gondolni. Még a műveltebb vásárlók sem mind végzik el ezt a szellemi munkát.

Egy tájképet hófoltokkal, ragyogó éggel jobban elfogadnak. Nálam kicsit zavarba jönnek. Oda van írva, hogy Orpheusz útján, és ők nem látják Orpheuszt.

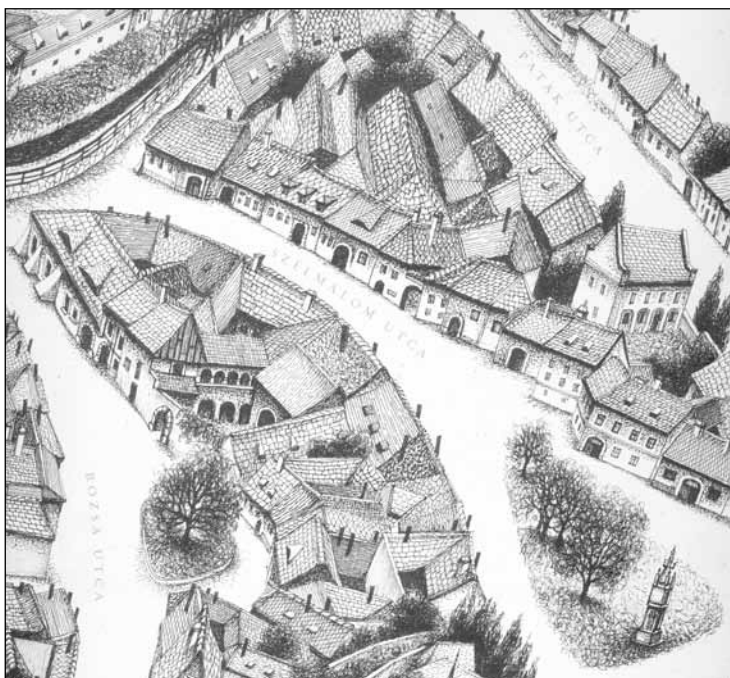
Az aukciókon, kiállításokon látom, hogy azokat a képeket veszik, amiken felismerhető a művész legdivatosabb korszakának a stílusa. Az előtte-utána készületeket, bármilyen jók, kevésbé. Mert a vevő azt akarja, hogy a vendége felismerje a neves festő keze nyomát a falán függő képen, ha ránéz. Sokszor a művészeket is elhúzzák ebbe az irányba.

Ha a művész szabad akar maradni, és nem megy állásba, akkor valamelyest törődnie kell a megélhetéssel. Én is szabadúszóként dolgoztam, formálisan soha nem volt munkahelyem. Tagja lettem a Képzőművészeti Alapnak, a Magyar Képző- és Iparművészek Szövetségének. Az évek során díjakat kaptam. 1976 után gyerekét egyedül nevelő anyaként a sokszorosított grafikára koncentráltam. Mindent előlről kellett kezdenem. Vettem egy nyomdagépet. Akkor élt még a műfaj klasszikusává vált Rékassy Csaba¹³, aki megtanította a mesterség technikai fogásait. Hogy melyik savnak milyen a karaktere, melyik marat jobban. Ott sem nyugodtam addig, amíg meg nem találtam magamnak az önálló nyelvet, a foltmaratást. Ezt Rékassy sem csinálta. Beszálltam, és akkor még szériákat rendelt a Képcsarnok Vállalat. Ez biztosított a művészeknek valamiféle biztonságot. Készültek soproni városképek is, és a látványterkép, amire máig büszke vagyok.

A 90-es évek második felétől újra elővetted a kamerát.

A kortárs művészet kiemelkedő alkotóiról, kiállításairól készíték filmeket, elsősorban plasztikákról, szobrokról, textilekről. Előbbieket rögtön elkezdni körüljárni az ember. Nem tipikus mozgóképre a kétdimenziós festmény, grafika. A Giczy Jánosról készített film az egyik kivétel. Az előnyöm az, hogy művészként, kollégaként tudok közelíteni. Azt szeretném megmutatni a műtárgyról, amit a látogató nem lát meg, mert mást fog be a szeme. Csodálatos, de nagyon fárasztó feltárás ez. Többnyire az intézmények, szövetségi ágak rendeltek, a művészeknek kellett a referencia filmek a pályázatokhoz. Mindenki-

¹³ Rékassy Csaba (1937–1989) Munkácsy-díjas grafikus

Sopron látványtérképe, részlet, 2003

nek fontos volt, hogy elkészüljenek ezek a filmek, megbecsülték és máig megbecsülik a munkámat. A 2004-es Munkácsy-díjamhoz is hozzájárultak.¹⁴

Vezeted a nézőt. A zenét is te válogatod?

Igen. Sajnos számolni kell a szerzői és a klasszikusoknál az előadói jogdíjakkal is, ami befolyásolja a választást. Egyik kolléga szerencsére zeneszerző is, olyan etűdöt improvizált, amit fel tudtam használni a róla szóló filmben. A Nagy Sándor – Gádor Magda¹⁵ filmhez kortárs zenét választottunk, máskor Purcellt. Nem a téma aktualitása a fontos, hanem a mozgókép ritmusa, változása. A film és a zene két karaktervonulat, ami létrehoz egy harmadikat. Nem aláfestő, vagy kísérő zene. A zenei tanulmányaimat jól tudom itt hasznosítani.

Milyen hosszú általában egy film és milyen szempontok szerint válogatsz?

Változó. Meg szoktam kérdezni, „*leltárt akartok, vagy rám bízátok?*”

¹⁴ 2018 novemberében a szolnoki Art/ Film Fesztiválon Sulyok Gabriella Üzenet című filmje elnyerte az MMA különdíját.

¹⁵ Nagy Sándor (1923–2017) Munkácsy-díjas szobrászművész. Felesége Gádor Magda (1924–) Munkácsy-díjas szobrászművész.

A művész asztala a soproni műteremben

Ez a kiállításoknál is komoly dilemma, a nézőnek is.

Nagy Sándornál a kő anyaga volt fontos szempont. Hogy a szobor hogyan hordozza az anyagot. Ezek izgalmas munkák. Máskor az aláírt szerződés pontjainak kell megfelelni. Ha nem hajlandó megnyílni a beszélő, az kínlódás. Vannak technikai kérdések is. Biztosítani kell a jó hangminőséget, ami egy visszhangos kiállítóterben nehéz, utómunkálatokra van szükség.

Egy évben hány filmet készítesz?

Ez sok mindentől függ. Például van-e rá pályázati pénz? Ha túl sok a megbízás, az a rajz rovására megy. A profik leültetik a művészt, egy arcnézetben beszélgetik. Ezt én nem ismerem, hiszen az emberi arc kifogyhatatlan. Kevés az idő, a stábtag. Mert szükség van hangmérnökre, asszisztensre, informatikusra. Több emberes munka a filmkészítés, de az egyedül készített etűdök ötlete, megvalósítása számomra izgalmasan önálló és önkiteljesítő feladat!

Említetted a Sopronhoz való szoros kötődést. Rendszeresen hazlátogatsz, műtermed van itt, a rajzaid jelentős része itt készül. Az első kiállításodat a városban 1972-ben rendezték meg.

Azóta nagyjából 10 évente mutatod be új munkáidat a városban. Előfordult, hogy egy évben két helyen is kiállítottál.

A műtermet a minisztérium utalta ki, miután hazajöttem Irakból. Úgy alakult, hogy Szabó Alajossal¹⁶ a haláláig közösen használtuk. A szomszédos ajtó évtizedeken át Giczzy János műtermét nyitotta. Jó itt, megérlelődnek a dolgok. Az erkélyajtón túl vonulnak a felhők, a világ moziját látod az esti zivataroknál. Körülvesz az otthonos kisváros, mindenki ismer mindenkit. Megállítanak, kérdeznek. Amikor ideérek, előveszem a félkész rajzokat, nézem őket, időt adok magamnak. Beletelik két nap, vagy több, amíg beleszállok a képbe és folytatom.

Magukban a művekben ez a kötődés áttételes. Az Ágoston korszak után talán a 2000-es évek elején-közepén rajzolt *Lélegző látóhatár* ciklus, ami a visszatérést jelenti. És nem az antik épületek, utcák, hanem a Tómalom felé vezető vidék. A Fertő-táj, ahogy eltűnik a horizont. Sokan kérdezik, mi a Fertő neked? Mi van ott? Az, ahogyan összeér az ég a vízzel. Vagy amivel én akarom. A soproniság nekem az ég – föld összeszövődésének ez a vidéki megtestesülése.

A táj, a kertek, számomra is új felfedezés volt jó néhány évnyi soproni lét után. Ahogy harmonikusan együtt élnek, kiegészítik egymást a várossal. Sokszor elmegyünk a kétféle lét határán álló Amfiteátrum mellett. Onnan egy másik város látható, csodálatos panorámával!

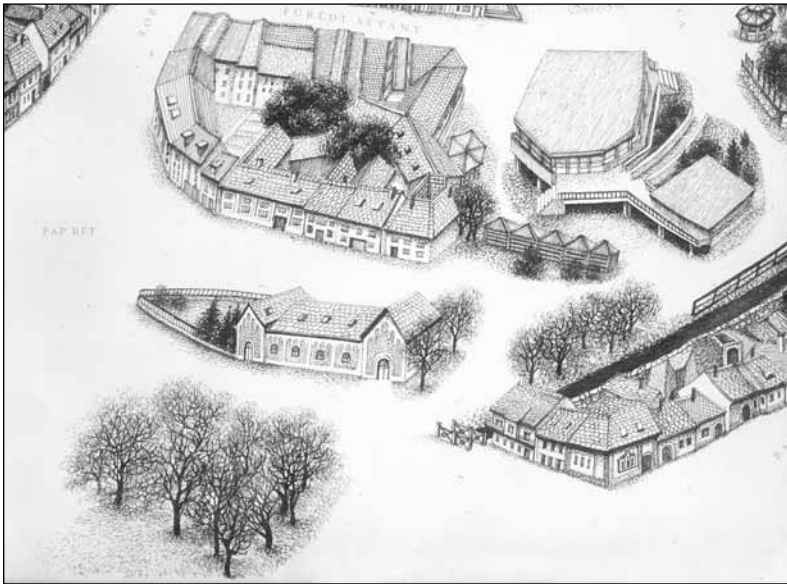
A 90-es évek elején, amikor Sopronba kerültem, nagyon élénk, mozgalmas művészeti élet folyt itt!

Ez nagyrészt Askercz Évának, az ő odafigyelésének és szervező tevékenységének volt köszönhető. Megalakult a Soproni Képes Céh olyan meghatározó tagokkal, mint Giczzy János, Kovács Gombos Gábor, Gergáczy Berta, Kutas László, Gáspárdy Tibor, jómagam. Lelkesek voltunk, egymást követték a jobbnál jobb kiállítások. Helyszíneként a tagok megkapták a Festőtermet. Most a Gerencsér Tamás vezette FidelissimArt fogja össze a soproni művészeket többek között olyan tagokkal, mint a Szöcs Géza – Magyar Mónika házaspár.

Mindenki találkozhatott az Előkapunál lévő plasztikus Sopron térképpel. A Széchenyi-téri máig látható.

Az eredetileg egy nagy poszter, majd egy évig rajzoltam 2003-ban. Nagyon élveztem a megbízást. Olyan grafikát kértek, ami egyúttal látványterkép is. Belekerültek a Paprét fái, az Ikva patak. Nem összehajtogatható. A Cédrus Könyvesboltban még kapható. Nem turista térkép, azt mások csinálták meg. Lemásolták a szemszöveget, amin eldőlt az én látásmódom. Kiakvarellezték, bemutatták.

¹⁶ Szabó Alajos soproni grafikus

Sopron látványtérképe, részlet (Paprét), 2003

Alkalmazkodtál a mai világ kihívásaihoz. Honlapod van, a You tube-on elérhető számos művészekről készített saját filmed, köztük Giczy Jánosé, valamint a rólad készített, már említett Téglássy Ferenc film.

A honlapot egy barátnőm készítette. Volt, aki azt mondta, van hibája, de én ezt nem látom. Milyen jó, hogy van! János filmje nagy fogás volt. Szomorú is, mert amikor készült, még nem tudtam, hogy az utolsó lesz vele. Az 1914-es centenáriumba festette az a képét, amin egy katona menti a bajtársát. Meghívták egy nagy országos kiállításra, arra készítette különös gonddal, hogy megfeleljen a gyerekkorában hallott történetnek. Négy teleírt oldalt hozott magával a forgatásra, azokra írta le, hogy a falubelije, Balogh János hogyan mentette ki a katonatársát. Kapálás közben mesélte el neki gyerekkorában a történetet. Nagyon karakteres dolgokat mondott.

Beszéltünk már számodra fontos emberekről, Komoróczy Gézáról, Jánosról. Ilyen volt, ahogy látom Supka Magdolna¹⁷, aki több kiállításodat is megnyitotta, és Askercz Éva, aki a 90-es években mozgatta a soproni művészeti életet.

Manna kivételes ember volt, a 20. századi grafika értője, feldolgozója, támogatója. Büszke vagyok rá, hogy a halála után létrehozott Supka Manna-émlékdíjat 2013-ban én kaptam. Azért kivétel, mert mindig az emberanyagból indult ki, nem a technikából, a stílusból. Grünwalsky Ferenc egy filmben faggatózott, miért ragaszkodom ennyire Sopronhoz.

¹⁷ Supka Magdolna (1914-2005) művészettörténész

Amikor a soproni látványterkép első változata készült, megszállott honvagy dolgozott bennem. Rajzoltam a belváros ívesen kanyarodó utcáit, és az oltalom szó jutott róluk az eszembe, ami nagyon fontos számomra. Sopron számomra az oltalom eszenciája. Manna ezt a felismerést már évtizedekkel korábban kihúzta belőlem!

Valóban, a belváros ezzel a kellemes, barackmag formájú alakzattal összesimuló, óvó tenyérpárként is felfogható!

Imádom a Várfal sétányt, ha van dolgom arra, ha nincs. Egy etüdöt is készítettem róla. Ezekben hiszek, nem a technikában. Az fontos eszköz, de az érzelmi kötődés fontosabb.

Egyetértek. Most néztem meg újra az Ország Lili¹⁸ kiállítást. Látható, hogyan próbált az átél traumáktól a transzcendens felé fordulni. És ő is megtalálta, amit te, az ősi Keletet, a még az írásos történelem előtt induló, azután az írás korszakába érő ősi városok világát, a történelem egymásra rétegződését. A végén a labirintus, az megint nagyon torokszorító dolog.

Sok újat hozott számomra a kiállítása. A betűírási dolgai voltak eddig az ismertebbek.

A Munkácsy-díjat mire kaptad 2004-ben?

Az életműre, benne a sumer rajzokkal. A bozontos hajú alvókat, amiről beszélünk, tettem át például a sumer Boldogasszony arcba. Amin minden burjánzik, a haj, a szemöldök. Ment tovább az élmény, ahogy a két folyó, a Tigris és az Eufrátesz esetében is.

Amik úgy kígyóznak át síkságon, mint a szív erei, az érrendszer, ami egy korszakodban ugyancsak megjelenik a képeiden. Személyes érintettségem van ezekhez a rajzokhoz, két családtag is átesett szívműtéten. Bennem az akkori érzéseimet hívták elő.

Ez volt benne, valaki, közeli rokonom átesett egy szívműtéten. A világ kívül és belül. Azt a szót ne felejtse el rólam szólva, te mondtad ki most, és ez így van, hogy érrendszer. Reklamálták, hol van itt az ember. Erre azt mondom, hogy minden, ami mi vagyunk, a belsők, az érrendszerünk ott van a gyökérben, a fakoronában, mindenütt. És visszahat ránk.

Igen, a testen kívül és a testen belül. Hihetetlenül mélyen vissza tudtál menni ezekbe a belső dolgokba. Talán még eggyel beljebb, mint Ország Lili.

Tudod, miért csodálkozom ezen? Mert a középpolgár család, amiben nevelkedtem, ennek teljesen az ellentéte volt.

Az ember vagy követi a szüleit, vagy szembefordul velük. Nem úgy, hogy nem szereti őket, hanem új utakat keres. Azt mondja, nem akarom azt az utat, amit ők jártak.

¹⁸ Ország Lili (1926–1978) festő, grafikus, bábtervező

Orfeusz útján IX. Tus, kréta, 2012

A következő korszakod volt a feloldódás a tájban, a Lélegző látóhatár ciklus. Azután a 2000-es évek elején újra érintetted a figurálist. A vonalából olykor kirajzolódott két, egymásba fonódó emberalak.

Igen, például a *Ketten* és a *Bűnbánó Magdolna*, amikor a vonalban ott a figura. A *Ketten* egy emberi kapcsolatról szól nekem.

2007-ben jelent meg a könyved, addig tudtam követni a művészeted ívét. Van egy sajátos művészi stílusod, az ember ránéz, és azt mondja, hogy igen, ez a Sulyok Gabriella. És ahogy beleméremül, látja az egész ívét, a különböző korszakokat, témákat és megoldásokat. Ráadásul, azóta eltelt tíz év. Új művek, új sorozatok születtek.

Jött az Orpheusz és Euridiké ciklus. Miután az ember nem tudja megnevezni a változás küszöbét, azt szoktam mondani, egyszer csak minden máshol van. Nem megtagadva mindazt, ami belénk épült.

Úgy látom, nálad ez egy folyamatos épülés, változás, amiben mindig benne van a régi. Az életünk, ahonnan indultunk, és amivé lettünk.

Jól látod. Nem kell ahhoz földrengésnek lenni, hogy minden máshogy legyen már. Változik a látószög, áttevődik a hangsúly. De ez is csak tünet. A lényeg, hogy mi változunk. Idővel a tónusok is megjelentek a rajzokon.

Mi foglalkoztat mostanában?

Hozok, mutatok néhány dolgot. Ez itt az Égi térkép. Itt kezdődött, hogy nem akartam törődni a horizont elválasztó mivoltával.

Nálad korszakfüggő, hogy a fekete-fehérbe becsúszik egy színárnyalat, legtöbbször barnás, zöldes, vörös, vagy a mondanivalóhoz kapcsolódik?

Én most is a tónusra esküszöm, meg a fényre. Amiről beszélsz, az a tónusváltásnak, vagy a másfajta lélegzetnek szól. Mint itt ez az okker. Nem azért, hogy színt vigyek bele. Van, ahol a feszültséget, máshol a harmóniát fejezik ki. A vörös a vér, a szív színe. Világosabb – sötétebb – ez mindig munka közben derül ki. Hiába döntöm el előre, hogy ezüstben tartom a rajzot, menet közben változik. A kép muzikalitása is nagyon fontos.

Új, a könyvben már nem szereplő ciklusod az Orpheusz és Euridiké.

Az ihlető forrás ebben az esetben Gaál István azonos című gyönyörű filmje volt, ami Gluck¹⁹ zenéjére épült, bár nem operafilm.²⁰ Sára Sándor fényképezte csodálatos, természetelvű rögzítéssel. Színszegényen levett egy kövezetet és az egyszer csak megmozdult. Kiderült, hogy egy állat. Éterivé változott a sűrű, természetelvű környezet. Ez a jelenet indította el bennem az egészet. Nemrég jöttem rá, hogy akármilyen téma van, tulajdonképpen ugyanarról szól, az emberi kapcsolatokról. Az érintésről és az alig érintésről. Ezért vannak a rajzokon a hasadékok. Egy sokkal általánosabb megnevezése a dolgoknak, de mindenhol ez jön elő. A technika tus és kréta. A szép feketék a tus, ami mindig más természetű fekete, mint a zsír-, vagy pasztellkréta.

Van az egyes rajzok között valamilyen tartalmi kapocs? Mert a történet maga lineáris.

Az a vágyam, hogy az egymás keresése, a bizalom, a bizalmatlanság legyen leolvasható róluk. Az elvesztés, a megtalálás motívuma jelenik meg, ezzel küzdenek. Miért változik újra halottá Euridiké? Azt akarja, forduljon vissza, nézzen rá a szerelme. Holott Orpheusz azért jött érte, hogy újra az övé legyen. Szorongatják az égiek feltételei, mélyre kell mennie!

¹⁹ Christoph Willibald Gluck (1714–1784) német zeneszerző. A fenti operát 1762. október 5-én, Bécsben mutatták be.

²⁰ Orpheusz és Euridiké magyar–olasz játékfilm, 1985. Rendezte Gaál István.

Valahol minden kapcsolat erről szól. Azért érdekes nekem, amit mondasz, mert a képek egy része tájjellegű. Ott van egy fa, egy szikla, egy hasadék. És erre azt mondom, hogy az érintésről szólnak, a közeledésről, az eltávolodásról, a bizalomról és a bizalmatlanságról. Mindenki azt akarja, hogy szeressék, mindenki szeretni akar, de ott vannak a falak, a saját magunkban felállított határok.

Van újabb tematikád is, a rajzversek és a naplóversek. Kiállításra készülsz.

A rajzverseknél nincs tematikai utalás. Lezárt forma, akár egy vers, csak nincs szöveg. Fontos tudni, hogy nem versekhez készültek, a rajz arányai, mérete, a négyzetes forma fogalmazza emblémává őket. Azért az elnevezésük, mert a prózával szemben a versben érzek valamilyen megemelt tömörséget. A naplórajzok emberlélegzetű jelek. Egy papíron egy rögzített jel.

A kiállítás Svájcban lesz rövidesen, egy kisváros magángalériájában, egy középkori házban. Nem tudom, a svájciak hogyan fogadják a munkáimat. Amikor igent mondtam, nem gondoltam arra, milyen nehéz lesz a gyakorlati lebonyolítás, milyen szigorúak a kiviteli szabályok. Ráadásul Svájc nem uniós ország.

Az idő elszaladt, pedig annyi mindenről tudnánk még beszélni. Nagy élmény nekem!

Nagyon jó és nem szokványos beszélgetés ez, többről szól. Ha hajnali 4-ig itt ülsz, akkor sem érünk a végére!

Említetted, hogy nagy vágyad a személyes találkozás Leonardo Szent Anna harmadmagával című festményével.

A „londoninak” nevezett befejezetlen rajzra gondolok, ami néhány évvel korábban készült, mint maga a festmény.²¹ Az ágyam felett van a reprodukciója. Olyan mű ez, ami messze több, mint képzőművészet. Titokzatos és elementáris összefonódás a figurák között. A tekintetek, ahogy egymást keresik, ki hova adja tovább. Példátlan darab az emberiség történetében. Akkora rejtély és annyira folytatható tetszés és kívánság. Külön terme van, ahol le lehet ülni, zavartalanul csodálni.

Kívánom neked a személyes találkozást Leonardóval és Szent Annával! Nekünk, a művészeted ismerőinek és tisztelőinek, a soproni közönségednek pedig minél több új képet és új kiállítást remélek. Utóbbira jó alkalom lesz a közelgő kerek évforduló!

²¹ A festmény 1508 és 1510 között készült. A vázlatot a National Gallery őrzi Londonban.